

A RELACIÓN ENTRE COMPETENCIA E USO DO GALEGO

MAURO FERNÁNDEZ RODRÍGUEZ
MODESTO RODRÍGUEZ NEIRA
Univ. da Coruña / Univ. de Santiago

Introducción

Unha boa parte dos estudos sobre a situación sociolingüística galega ocupouse de cuantificar aqueles fenómenos que avalían máis directamente a vitalidade da lingua, como o uso e a súa evolución ou as actitudes; sen embargo, son menos abundantes os traballos dirixidos a encontra-las causas que provocan os cambios na dinámica da lingua. O Mapa Sociolingüístico de Galicia (MSG) proporcionou unha ampla radiografía daquela situación, se ben sen afondar nos motivos polos que un falante decide nun momento determinado abandonar a súa lingua habitual. Parece, polo tanto, obrigado empezar a afronta-lo estudio das motivacións que inducen a alguén a cambiar de idioma e o papel que nesa mudanza desempeñan as relacións sociais. Dado que as linguas son ferramentas de uso comunitario que se realizan na comunicación cos outros individuos parece axeitado pensar que a interacción entre as persoas debería ser un axente fundamental do cambio lingüístico. Parafraseando o dito popular: “dime con quen falas e direiche en qué idioma o fas”. De ser así, podería esperarse que as redes sociais nas que o falante se integra tivesen unha forte incidencia no comportamento lingüístico do individuo e, por extensión, no cambio lingüístico.

Os estudos cuantitativos tenden a amosar polo xeral unha realidade globalizada. Esta perspectiva xeral impide en moitas ocasións a avaliación dos fenómenos que operan na base e que constitúen a cela básica da vida dunha lingua e da súa evolución. Daquela, a necesidade de afondar no coñecemento da situación lingüística galega reclama outra perspectiva máis miúda, nuclear e cualitativa.

Por outra banda, un dos fenómenos que o MSG puido constatar con maior firmeza foi a elevada competencia oral en galego ente a

poboación de Galicia. Sen embargo, esta continxencia amosa dúas direccións ben distintas, pero igualmente transcendentales para o futuro da lingua: dunha parte, individuos que tendo un considerable dominio oral en galego non empregan este idioma; doutra, falantes que, adscritos pola súa circunstancia vital ós grupos menos galeguizados, contra toda previsión usan habitualmente o galego. Dende a perspectiva do multilingüismo social ámbolos dous comportamentos son posibles porque os falantes poden optar por instalarse nunha lingua determinada, mesmo tendo competencia noutra distinta. Sen embargo, o segundo amosa ser un feito máis complexo en tanto que presupón, en moitos casos, unha elección contraria ó costume dominante no ámbito do individuo. Sobre a elección de lingua inflúen moitos e ben coñecidos factores, algúns deles comúns a tódalas situacións multilingües: maior estatus, universalidade dunha lingua, etcétera. Estes factores favorecen a escolla do idioma máis prestixiado. En cambio, a preferencia pola lingua menos prestixiada parece obedecer a razóns de distinta natureza, quizais máis relacionados co sistema de valores de cada falante ou coas peculiaridades da súa interacción cotiá (converxencia co grupo, imaxe que quere proxectar, etcétera). Neste senso, adquiren unha importancia evidente os estudos da rede social na que se integra un individuo, en tanto que cada suxeito constitúe o ego de referencia da mesma. En definitiva, cómpren estudos máis individualizados e cualitativos que respondan a interrogantes do tipo ¿por que algúns falantes, en ámbitos pouco propicios para o uso dunha lingua, optan sen embargo por ela?

Non obstante, os estudos desta natureza precisan dunha exploración previa que determine o marco das investigacións ulteriores. A metodoloxía macrocuantitativa constitúe unha ferramenta coa que poder elaborar hipóteses nas que se fundamente o labor cualitativo posterior e a pertinencia do material elixido, neste caso a función de congruencia, entendida como unha relación entre competencia e uso. O acatamento desta xerarquía metodolóxica e conceptual obríganos a pospoñer-lo estudio da incidencia das redes sobre a devandita función para outra xeira. Nesta primeira parte manterémonos, pois, dentro da perspectiva globalizadora.

A inmensa base de datos do MSG serve de punto de partida para empezar a explorar polo miúdo algúns destes aspectos específicos da situación sociolingüística de Galicia que, por razóns obvias, non foron abordados en profundidade na explotación dos resultados xerais. Aproveitando a riqueza de información do MSG e co obxecto de dar resposta a interrogantes coma o enunciado arriba e de seguir afondando no coñecemento da realidade sociolingüística galega, abordamos agora

o estudio macrocuantitativo da congruencia (ou non congruencia) entre competencia e uso nunha submostra de poboación comprendida entre os 16 e os 34 anos, que nos servirá de fonte para o ulterior estudio da influencia das redes sociais nesa congruencia.

A nosa información procede do banco de datos do MSG, confeccionado a partir dun cuestionario de 148 preguntas, aplicado a unha mostra de 38.897 persoas maiores de 15 anos. Para esta análise reteremos só os 13.673 suxeitos que se axustan ós límites de idade citados. Deles, 7.488 posuían no momento da recollida de datos (en 1992) entre 16 e 25 anos, e o resto, 6.185, entre 26 e 34 anos.

A necesidade de coñecer detalladamente a realidade sociolingüística galega obrigou a operar non cunha mostraxe única, senón con 34 mostras diferentes correspondentes a outros tantos sectores discontinuos. Cada unha destas 34 mostras, estratificadas por idade e sexo a partir dos datos do Censo de Poboación de 1991, presentaba un erro máximo probable do 3% para unha característica cualitativa dicotómica coa máxima dispersión (proporción = 0,5) e un nivel de confianza do 95%. Isto deu como resultado mostras de arredor de 1.000 persoas para cada sector, sendo a maior de 2.002 suxeitos, e a menor de 665. Esta distribución permitiu facer análises detalladas para cada sector. Pero naturalmente, cando non se estudian sectores, senón que se integran as 34 mostras nunha única para toda Galicia con case 39.000 suxeitos, resulta absolutamente necesario aplicar ós casos de cada un dos sectores un coeficiente de ponderación que corrixa o seu peso no conxunto de Galicia de acordo con peso demográfico real de cada sector. Nesta exploración utilizaremos un coeficiente distinto do empregado no MSG; neste último agregáronse os sectores de xeito que cada un simulaba a súa poboación real, representando entre todos a poboación total de Galicia de 16 ou máis anos; así, as 1.170 entrevistas de A Coruña facíanse valer por 199.008, isto é, o 9,1% da poboación galega de máis de 15 anos¹.

---

¹ A fórmula utilizada naquela ocasión para a agregación foi:

$$P = \sum_{i=1}^n W_i \cdot P_i$$

onde:

P = porcentaxe de respostas a unha opción dunha pregunta para o total de Galicia

W_i = Ponderación que se aplica para cada sector

P_i = porcentaxe de respostas a unha opción dunha pregunta nun sector determinado

n = número de sectores

Este procedemento non era inadecuado naquela ocasión, pois, en xeral, non estabamos facendo estatística inferencial, senón simplemente descritiva; obviamente, ó simular unha mostra de máis de dous millóns de individuos, carece de sentido preguntarse se unha diferenza é estatisticamente significativa ou non; se temos acceso á totalidade da poboación (sexa este acceso real ou simulado), unha diferenza de milésimas é unha diferenza real e non unha consecuencia do azar; cuestión diferente é, por suposto, a interpretación que se lle queira dar a esa diferenza. Nesta ocasión, posto que en ningún momento imos tratar sectores por separado e dado que si faremos algún uso da estatística inferencial, interésanos que o total de casos non aumente como consecuencia da ponderación, xa que de por si é o suficientemente grande como para que diferenzas mínimas resulten estatisticamente significativas; para iso, multiplicámo-los casos de cada sector por un coeficiente que lles asigne na mostra de 38.897 casos o peso que a poboación do sector ten na poboación real. Por exemplo, as 1.170 entrevistas realizadas no sector número 1, a cidade de A Coruña, representan o 3% do total das enquisas efectuadas nos 34 sectores; pero a poboación de A Coruña maior de 15 anos constitúe o 9,1% da galega, polo que cada caso de A Coruña haberá que ponderalo contándoo como se fosen 3,02 casos. Na maioría dos sectores rurais, naturalmente, haberá que multiplicar por números inferiores á unidade, co que o total trala ponderación será inferior ó número de entrevistas reais.

1. A congruencia entre a competencia oral en galego e o uso desta lingua

Vexamos en primeiro lugar os datos xerais de uso, para a poboación que tiña entre 16 e 34 anos de idade cando se aplicou a enquisa pois, como xa se dixo, este traballo refírese só a ela. Os datos proveñen das contestacións á pregunta “¿En que lingua fala habitualmente?”, con catro posibilidades de uso:

Táboa 1. Lingua habitual (16-34 anos)

(W_i = é a proporción da poboación dun sector determinado en relación co conxunto de Galicia; é dicir:

$$W_i = \frac{N_i}{N}$$

onde:

N_i é o número de individuos maiores de 15 anos nun sector determinado e
 N o número total de individuos maiores de 15 anos no conxunto de Galicia).

só castelán	15,9%
máis castelán	31,7%
máis galego	26,6%
só galego	25,8%

Aínda que a resposta dominante é ‘máis castelán’, a suma das dúas opcións favoreces ó galego amosa que este é en xeral lixeiramente máis utilizado có castelán: 52,4% fronte a 47,6%, 4,8 puntos favorable ó primeiro.

Un dos resultados máis sólidos do MSG foi a constatación da diminución progresiva do uso do galego como lingua habitual a medida que descendemos na escala de idade. Limitándonos aquí ós dous grupos de idade obxecto desta exploración, observamos (táboa 2) que nos máis novos a suma das opcións favorables ó castelán supera xa ás do galego: 46,6% fronte a 53,4%, 6,8 puntos por enriba. Entre os que teñen máis de 25 anos, en cambio, o 59,6% usan só ou máis galego, fronte ó 40,4% que usa só ou máis castelán.

Táboa 2. *Lingua habitual por grupos de idade.*

LINGUA HABITUAL	IDADE	
	de 16 a 25 anos	de 26 a 34 anos
só castelán	17,7%	13,8%
máis castelán	35,7%	26,6%
máis galego	23,0%	31,0%
só galego	23,6%	28,6%

Vexamos agora os resultados xerais relativos á competencia en galego. A autoavaliación desta capacidade obtívose mediante a pregunta “¿Cal é o seu dominio do galego?”, desglosada segundo catro destrezas: “entendo”, “fálao”, “leo” e “escribo”, con catro opcións de resposta para cada unha (“moito”, “pouco”, “bastante” e “nada”). A táboa 3 recolle os datos xerais referidos a un dos núcleos de referencia deste traballo: á capacidade para falar. O 79,8% considera que pode falar “bastante” ou “moito” en galego. A porcentaxe dos que non poden falalo é irrelevante.

Táboa 3. *Competencia oral en galego (16-34 anos).*

nada	2,2%
pouco	18,0%
bastante	42,1%

moito	37,7%
-------	-------

Estando tan xeneralizada a competencia oral, non é de esperar que haxa diferencias moi importantes nin por idade nin segundo outras variables. Na táboa 4 pódese observar que as variacións son moi febles e que non seguen un patrón ben definido: na opción “bastante” os maiores de 25 anos superan ós menores desta idade, pero na opción “moito” sucede precisamente o contrario. O feito de que as diferencias entre os dous grupos sexan estatisticamente significativas, débese ó gran tamaño da mostra. Como se verá máis adiante, o coeficiente V de Cramer -un dos que en comparanza con outros índices amosa valores máis elevados para estima-la forza dunha asociación- é neste caso só de 0,0683, polo que nin se podería considerar unha asociación moderada.

Táboa 4. *Competencia oral en galego por grupos de idade.*

COMPETENCIA ORAL	IDADE	
	de 16 a 25 anos	de 26 a 34 anos
nada	1,5%	3,1%
pouco	19,1%	16,7%
bastante	40,6%	44,0%
moito	38,7%	36,1%

Para poder explora-la congruencia entre competencia e uso debemos cruzar ámbalas dúas variables (táboa 5):

Táboa 5. *Lingua habitual segundo a competencia oral en galego.*

LINGUA HABITUAL	COMPETENCIA ORAL			
	nada	pouco	bastante	moito
só castelán	100,0%	43,4%	8,9%	5,6%
máis castelán	0,0%	52,0%	32,0%	23,2%
máis galego	0,0%	3,1%	32,4%	33,0%
só galego	0,0%	1,5%	26,7%	38,2%

Naturalmente, quen carece de competencia oral en galego (como vimos na táboa 3, son só un 2,2% do total) usa exclusivamente castelán. Entre os que teñen unha competencia oral pobre (o 18% do total) case todos usan habitualmente só ou máis castelán, sendo esta última a opción dominante. Nos demais, o galego presenta unha clara vantaxe: usa só ou preferentemente esta lingua o 59,1% daqueles que

teñen bastante competencia, e o 71,2% dos que teñen moita. A asociación entre estas dúas variables é moderada: V de Cramer = 0,3589.

De acordo cos nosos obxectivos, excluímos deste estudio ós entrevistados que declaran non ter ningunha competencia oral en galego -usuarios obrigados do castelán- e a aqueles que a teñen baixa, e que bastante fan con introducir algún uso do galego no seu repertorio lingüístico; neles non procede explora-la congruencia entre competencia e uso do galego, por ser esta moi cativa². Os primeiros son, certamente, congruentes en tanto que non falan a lingua que descoñecen. Sen embargo, interésanos aquí a congruencia dende outra perspectiva. O noso obxectivo é o estudio da congruencia / non congruencia dende a perspectiva do galego, polo que haberá que tomar en consideración aqueles casos que, tendo unha competencia oral suficiente nesta lingua, non a utilizan habitualmente; é dicir, os comprendidos no cuadrante superior dereito da táboa 5. Estes casos deben contrastarse cos do cuadrante inferior dereito, é dicir, con aqueles que teñen competencia oral suficiente en galego e fan uso habitual del. Obviamente, ó elimina-las dúas primeiras columnas da táboa, que son as que amosan unha maior coherencia entre competencia e uso, descenderá o coeficiente de asociación. Agora o V de Cramer para o resto da táboa é de 0,1459.

Seleccionando os casos correspondentes a estes dous cuadrantes ($N = 11.244$), creamos unha nova variable dicotómica, na que rotulamos como “*non congruentes*” a aqueles que, sendo bastante ou moi competentes no galego falado, usan só ou preferentemente castelán; e como “*congruentes*” a quen, tendo bastante ou moita competencia oral en galego, o empregan só ou preferentemente. A táboa 6 recolle as porcentaxes xerais desa nova variable:

---

² Nos poucos casos nos que se declara unha baixa competencia en galego e un elevado uso desta lingua probablemente nos encontremos diante dunha excesiva modestia na avaliación desta destreza, porque falar un idioma implica un certo grao de coñecemento do mesmo.

Táboa 6. *Congruencia / non congruencia entre competencia e uso.*

competencia alta / uso alto (= congruentes)	64,8%
competencia alta / uso baixo (= non congruentes)	35,2%

Atendendo á distribución por idade (táboa 7), obsérvanse diferenzas importantes.

Táboa 7. *Congruencia / non congruencia entre competencia e uso por grupos de idade.*

CONGRUENCIA / NON CONGRUENCIA	IDADE	
	de 16 a 25 anos	de 26 a 34 anos
competencia alta / uso alto (<i>congruentes</i>)	57,8%	73,1%
competencia alta / uso baixo (<i>non congruentes</i>)	42,4%	26,9%

Aínda que a congruencia domina en ámbolos dous grupos, no de máis idade é claramente superior, con algo máis de 15 puntos de diferenza sobre os menores de 26 anos. A forza da asociación, sen embargo, é moderada-baixa: V de Cramer = 0,1587.

2. A predicción da congruencia entre competencia oral en galego e uso desta lingua

Dado que outras variables, en especial a lingua materna, están tamén asociadas coa idade, procede explora-la súa repercusión na congruencia. Na táboa 8 presentámo-los coeficientes de asociación da lingua habitual, a competencia oral e a congruencia entre ambas seguindo un conxunto de variables que poderían ser relevantes: lingua inicial, sexo, idade, clase social, estudos, hábitat de nacemento, hábitat de residencia, ámbito de adquisición / aprendizaxe do galego, máis tres variables que teñen unha importancia decisiva no tránsito da adolescencia á idade adulta: a inserción no mercado laboral, o establecemento de relacións de parella e o ter descendencia.

Táboa 8. Asociación (*V* de Cramer) entre lingua habitual, competencia oral, congruencia (competencia / uso) e diversas variables.

	lingua habitual	competencia oral	congruencia
lingua inicial	0,4784	0,2608	0,6664
sexo	0,1272	0,1389	0,0536
idade	0,1310	0,0683	0,1587
clase social	0,1216	0,0650	0,2000
estudios	0,2017	0,0826	0,3385
háb. nacemento	0,3280	0,2140	0,5059
háb. residencia	0,3541	0,1580	0,4576
ámbito adq. gal.	0,3241	0,2532	0,4577
ter traballo	0,1612	0,0724	0,1539
ter parella	0,1298	0,0824	0,1622
ter fillos	0,1643	0,0754	0,1793

Na columna correspondente á lingua habitual obsérvase que só os coeficientes relativos á lingua inicial, ó hábitat de residencia e de nacemento e ó ámbito de adquisición do galego presentan unha asociación moderada; o resto das variables amosan coeficientes moi baixos. Na columna da competencia oral, vemos que tódolos resultados, agás o correspondente ó sexo, descenden en relación ós da columna anterior, e que os máis elevados son os da lingua inicial, o ámbito de adquisición do galego e o lugar de nacemento. En canto á nova variable resultado de combina-las anteriores, observamos que tódolos coeficientes (excepto, de novo, o correspondente ó sexo) experimentan unha suba, sempre importante en relación coa competencia e ás veces tamén importante en relación coa lingua habitual; a asociación coa lingua inicial é agora de 0,6684, e son tamén importantes os coeficientes correspondentes ó hábitat de nacemento e de residencia e ó ámbito de adquisición do galego, seguidos dos estudos e a clase social.

Posto que algunhas das variables anteriores correlacionan tamén entre elas (a lingua inicial, por exemplo, está asociada con case tódalas demais), necesitamos efectuar unha análise multivariable que nos permita discernir, na medida do posible, a importancia relativa de cada unha delas.

Sendo a congruencia unha variable dicotómica e tódalas outras nominais (ou, no mellor dos casos, ordinais), a análise máis axeitada é a regresión loxística, coa congruencia como variable dependente e as demais como independentes, trasformándoas en ‘variables de intervalos simuladas’ (*dummy variables*)³. Para evita-la proliferación de novas variables con moi poucas ocorrencias, eliminamos nalgunhas das primitivas as categorías de menor interese (a opción “outras” na lingua inicial, “fóra de Galicia” no hábitat de nacemento, “ningún” e “outros” nos estudos), o que nos reduce a mostra a 10.308 casos. A táboa 9 recolle a lista de variables que entran na ecuación de regresión, na orde en que foron seleccionadas para a súa entrada na mesma mediante o método de ‘inclusión progresiva’ (*stepwise, forward*), xunto cos estatísticos pertinentes:

---

³ Con este procedemento, créanse tantas variables dicotómicas como categorías da variable orixinal, menos unha, que se toma como categoría de referencia. Por exemplo, no caso da lingua inicial na táboa 9, a categoría de referencia é a dos bilingües iniciais, cos que se comparan os efectos de ser galego ou castelanfalante inicial. As categorías de referencia teñen o valor de 0, polo que os coeficientes positivos favorecen a congruencia e os negativos a non congruencia.

Táboa 9. Resultados da análise de regresión loxística multivariada.

	B	Sig. (Wald)	R	Exp (B)
LINGUA MATERNA		0,0000	0,3151	
galego	2,2579	0,0000	0,2381	9,5627
castelán	-0,9071	0,0000	-0,0956	0,4037
LUGAR DE RESIDENCIA		0,0000	0,1069	
urbano	-1,0672	0,0000	-0,1074	0,3440
vilas	-0,5281	0,0000	-0,0445	0,5897
TRABALLA (non)	-0,2490	0,0006	-0,0272	0,7796
LUGAR DE NACEMENTO		0,0000	0,0913	
urbano	0,9108	0,0000	-0,0919	0,4022
vilas	-0,4732	0,0000	-0,0392	0,6230
ADQUISICIÓN DO GALEGO		0,0000	0,0682	
familia	0,1568	0,2952	0,0000	1,1699
escola	-0,5770	0,0008	-0,0264	0,5616
amigos	0,6358	0,0004	0,0286	1,8886
ESTUDIOS		0,0000	0,0538	
primarios	0,5168	0,0000	0,0481	1,6766
secundarios	0,0924	0,2585	0,0000	1,0968
SEXO (home)	0,5604	0,0000	0,0719	1,7513
CLASE SOCIAL		0,0000	0,0463	
baixa	0,9203	0,0000	0,0334	2,5100
media-baixa	0,3853	0,0070	0,0201	1,4700
media	0,0989	0,4738	0,0000	1,1039
TEN PARELLA (non)	-0,2392	0,0194	-0,0163	0,7872
IDADE (<26)	-0,2603	0,0019	-0,0241	0,7708
TEN FILLOS (non)	-0,0373	0,7290	0,0000	0,9634
CONSTANTE	0,5849	0,0071		

O modelo predí correctamente a pertenza de cada entrevistado ó grupo de congruentes ou non congruentes no 85,50% dos casos,

exactamente o 88,77% dos congruentes e o 79,21% dos non congruentes.

Destaca a importancia da lingua materna, a única que presenta un coeficiente de correlación parcial relativamente importante. De feito, cando se introduce soamente esta variable na regresión, a capacidade de predicción correcta acada ó 82,15% dos casos (o 89,94% dos congruentes e o 67,15% dos non congruentes), cunha correlación parcial arredor do 0,5; que este valor descenda coa introducción doutras variables débese ás correlacións que existen entre estas e a lingua materna. O valor de R para o resto das variables é baixo, moi baixo nalgúns casos, polo que haberá que atribuí-la significación estatística daquelas variables con R a penas superior a cero ó elevado tamaño da nosa mostra. Non son significativamente diferentes de cero, en relación coas respectivas categorías de referencia, as contribucións das categorías seguintes: adquiri-lo galego na familia, ter cursado estudos secundarios, pertencer á clase social media e carecer de fillos.

Calculemos agora probabilidades de pertencer ou non ó grupo dos congruentes⁴. A probabilidade máis alta, practicamente de 1 (0,99289) é a de quen reúne as características seguintes, por orde de importancia:

lingua materna: galego
lugar de residencia: rural
traballan: si
lugar de nacemento: rural
ámbito de adquisición do galego: na familia (ou cos amigos)
estudios: primarios
sexo: homes
clase social: baixa
ter parella: si
idade: maiores de 25 anos
ter fillos: si.

Pola contra, a probabilidade máis baixa, practicamente de 0 (= 0,02574) téñena os que reúnen as características seguintes:

lingua materna: castelán
lugar de residencia: urbano

---

⁴ Utilizamos para este cálculo a fórmula habitual:

$$\text{Probabilidade estimada} = \frac{1}{1 + e^{-Z}}$$

onde Z é a suma da constante máis os coeficientes B correspondentes a cada unha das variables pertinentes, e e a base do logaritmo natural (aproximadamente, 2,718).

traballan: non
lugar de residencia: urbano
ámbito de adquisición do galego: na escola
estudios: universitarios
sexo: mulleres
clase social: media-alta
ter parella: non
idade: menores de 26 anos
ter fillos: non.

Obsérvese que a idade ocupa un lugar moi baixo na xerarquía de variables do modelo: o cambio no 'logit' (= *log of the odds*) no grupo de menor idade en relación co da maior supón unha diminución de 0,2603 -ou, se se prefire, unha multiplicación por 0,7707, que é o valor do $Exp(B)$ - o que, por exemplo, se traduce na práctica en que a probabilidade máis elevada redúcese tan só nunhas milésimas se cambiamos o grupo de idade e mantemos o resto das características. Á inversa, os que reúnen as condicións que favorecen a probabilidade máis baixa a penas soben unha ou dúas centésimas se cambiámo-lo grupo de idade ó dos maiores de 25 anos, mantendo as demais condicións igual. O valor de R para a idade, ademais, a penas supera o cero.

Pero aínda que o efecto global desta variable sexa baixo, é posible que outras variables se comporten de forma diferente no interior de cada un dos grupos de idade. Para comprobalo, efectuámo-la regresión por separado para cada un dos dous grupos, obtendo os coeficientes B seguintes⁵:

---

⁵ Prescindimos dos non significativos -aínda que, naturalmente, hai que incluílos na ecuación para o cálculo das probabilidades- así como do resto dos datos: error estándar dos coeficientes, Wald, etcétera.

Táboa 10. *Coefficientes B de regresión loxística segundo os grupos de idade.*

	IDADE	
	de 16 a 25 anos	de 26 a 34 anos
LINGUA INICIAL		
galego	2,4866	1,9765
castelán	-0,8649	-1,0026
LUGAR DE RESIDENCIA		
urbano	-1,1576	-0,9992
vilas	-0,4824	-0,5890
TRABALLA (non)	-0,4608	—
LUGAR DE NACEMENTO		
urbano	-0,8831	-0,9569
vilas	-0,4437	-0,4831
ADQUISICIÓN DO GALEGO		
familia	—	—
escola	—	—
amigos	1,0779	—
ESTUDIOS		
primarios	—	0,6484
secundarios	—	—
SEXO (home)	0,5532	0,6039
CLASE SOCIAL		
baixa	0,7485	1,1510
media-baixa	—	0,6029
media	—	—
TEN PARELLA (non)	—	-0,3908
TEN FILLOS (non)	-0,4165	—
CONSTANTE	0,7539	0,4699

O modelo para os menores de 26 anos predí correctamente o 85,36% dos casos (86,63% dos congruentes e 83,57% dos non congruentes). O dos maiores de 25 anos, á súa vez, predí correctamente o 85,88% (91,10% dos congruentes e o 71,07% dos non congruentes).

Destacan, en primeiro lugar, a escasa relevancia do ámbito de adquisición do galego e dos estudos. No primeiro teñen unha maior probabilidade de congruencia os menores de 26 anos que adquiriron o galego cos amigos (1,0779). Nos estudos, en cambio, son os maiores de 25 do nivel primario quen acada o maior coeficiente (0,6484).

En ámbolos dous grupos de idade a clase baixa é a máis congruente. No grupo máis novo non hai diferencias entre as outras tres clases, mentres que no de máis idade a media baixa resulta ser tamén máis congruente que as clases media e media-alta.

Os lugares de residencia e de nacemento teñen un efecto moi semellante nos dous grupos de idade, cunha merma da congruencia no hábitat urbano en relación coas vilas, e nestas en relación co hábitat rural.

A variable que ten máis importancia é, de novo, a lingua inicial, cunha marcada diminución da congruencia entre os castelanfalantes iniciais en relación cos bilingües iniciais, e un tamén notorio aumento, especialmente no grupo máis novo, entre os galegofalantes iniciais.

Finalmente, as tres variables que resultan decisivas no tránsito da adolescencia á idade adulta son escasamente relevantes. A mosan coeficientes significativamente distintos de cero (aínda que moi baixos) só nun dos grupos de idade: a inserción no mundo laboral e a experiencia da procreación entre os máis novos, e o establecemento de relacións afectivas estables entre os de maior idade.

Probada, pois, a importancia da lingua inicial, vexamos cómo se distribúen os resultados segundo esta variable en congruentes e non congruentes, atendendo tamén ós grupos de idade:

Táboa 11. *Congruencia / non congruencia entre competencia en galego e uso deste idioma por lingua inicial e grupo de idade.*

CONGR./NON CONG.	IDADE					
	de 16 a 25 anos			de 26 a 34 anos		
	LINGUA INICIAL			LINGUA INICIAL		
	galego	castel.	as dúas	galego	castel.	as dúas
comp. alta / uso alto	93,8%	19,4%	43,8%	95,0%	30,5%	61,4%
comp. alta / uso baixo	6,2%	80,6%	56,2%	5,0%	69,5%	38,6%

Entre os galegofalantes iniciais a congruencia é practicamente total nos dous grupos de idade, o que nos leva a descartalos como obxectivo de ulteriores indagacións. Non obstante, recórdese que só son galegofalantes iniciais o 36,75% do grupo de menor idade, e o 46,75% dos que teñen entre 26 e 34 anos. Nos outros grupos de lingua inicial obsérvase unha diferenza importante nas porcentaxes de congruencia segundo a idade: a proporción de congruentes é maior no grupo de máis idade, tanto entre os castelanfalantes iniciais (30,5% fronte a 19,4%) como entre os bilingües iniciais (61,4% fronte a 43,8%).

Se repetímo-la análise de regresión excluindo ós galegofalantes iniciais, xa que case todos son congruentes, e mantendo separados os grupos de idade, por unha parte, e a lingua inicial (castelanfalantes e bilingües iniciais) por outra, obtémo-los coeficientes seguintes⁶:

---

⁶ De novo, prescindimos dos que non son estatisticamente significativos.

Táboa 12. Coeficientes *B* de regresión loxística segundo a lingua inicial e os grupos de idade.

	LING. INIC. CASTELÁN		LING. INIC. BILINGÜES	
	IDADE		IDADE	
	16 a 25	26 a 34	16 a 25	26 a 34
LUGAR DE RESIDENCIA				
urbano	-1,2004	-0,9881	-0,7633	-0,7018
vilas	—	—	-0,4853	—
TRABALLA (non)	-0,6450	—	-0,4019	—
LUGAR DE NACEMENTO				
urbano	-1,0540	-1,0701	-0,8592	-1,1572
vilas	—	—	-0,7664	-0,9241
ADQUISICIÓN DO GALEGO				
familia	—	—	—	—
escola	-0,6341	—	—	—
amigos	1,0011	—	3,4496	—
ESTUDIOS				
primarios	—	—	0,6188	1,3626
secundarios	—	—	—	—
SEXO (home)	0,4949	0,6081	0,6864	0,8079
CLASE SOCIAL				
baixa	1,0899	—	—	2,1842
media-baixa	—	—	—	—
media	—	—	—	—
TER PARELLA (non)	—	—	—	-0,8596
TER FILLOS (non)	—	—	—	0,6104
CONSTANTE	—	—	—	—

As porcentaxes de predicción correcta de pertenza ou non ó grupo dos congruentes varían bastante. A mellor predicción por termo medio é a da ecuación correspondente ós castelanfalantes iniciais do

grupo de idade dos máis novos (a primeira columna da táboa), cun 82,6% de casos correctos; pero a predicción é francamente mala no caso da congruencia: só o 18,76% dos casos congruentes son preditos correctamente, fronte ó 96,61% dos non congruentes (e que sendo con moito a categoría dominante, fan que a predicción por termo medio teña esa aparencia de aceptable). O mesmo sucede no outro grupo de idade (a segunda columna): a porcentaxe media de predicción correcta é o 73,52% (89,95% dos non congruentes e 34,28% dos congruentes).

En canto ós bilingües iniciais menores de 26 anos, a ecuación correspondente predí correctamente o 70,54% dos casos e de forma máis equilibrada que nos dos grupos anteriores: o 77,93% dos non congruentes e o 61,28% dos congruentes. E, por último, entre os bilingües iniciais maiores de 25 anos a porcentaxe de predicción correcta é o 71,55%, inverténdose a relación entre congruentes e non congruentes: nesta última ecuación predise correctamente só o 59,08% dos non congruentes fronte ó 79,50% dos congruentes.

Residir na cidade reduce en tódolos casos as probabilidades de congruencia, especialmente entre os castelanfalantes iniciais menores de 26 anos. Habitar nas vilas, en cambio, só se diferencia con significación estatística de residir no hábitat rural entre os bilingües iniciais máis novos. As correlacións parciais, aínda figurando entre as máis elevadas de todas, son moi baixas: entre -0,08 e -0,13 para o caso do hábitat urbano.

Tamén o ter nacido na cidade afecta negativamente ás probabilidades de congruencia; nacer nas vilas non se diferencia significativamente de facelo no hábitat rural entre os castelanfalantes iniciais, pero si entre os bilingües iniciais, nos que se aprecia un efecto das vilas moi próximo ó producido por ter nacido na cidade.

O sexo ten un efecto semellante en tódolos grupos, aínda que con lixeiras diferencias na intensidade: a condición de home fai aumentar en tódolos grupos a probabilidade de congruencia. Con todo, a correlación parcial é baixa: 0,1152 no máis elevado dos casos, que é o dos bilingües iniciais maiores de 25 anos.

O ámbito de adquisición do galego non afecta de forma estatisticamente significativa ós maiores de 25 anos, independentemente da súa lingua inicial. Entre os menores desa idade obsérvase un efecto negativo da escola entre os castelanfalantes iniciais, e un positivo do feito de ter aprendido o galego cos amigos entre os dous grupos de lingua inicial. Non obstante, obsérvase un erro estándar demasiado grande entre os bilingües iniciais: loxicamente, estes deberían responder todos eles que aprenderon o galego na familia, e así o fixo o 93%; o resto probablemente interpretou de forma incorrecta o alcance dal-

gunha das preguntas. Como consecuencia de todo iso, a correlación parcial é só de 0,0545.

Os estudos non afectan de forma estatisticamente significativa ós castelanfalantes iniciais. Entre os bilingües iniciais aumentan as probabilidades de congruencia entre quen ten cursado os primarios, de forma máis destacada entre os de máis idade onde a correlación parcial é de 0,1732.

Pertencer á clase social baixa aumenta as posibilidades de congruencia entre os castelanfalantes iniciais máis novos e entre os bilingües de máis idade. O erro estándar é demasiado alto, e a correlación parcial é 0,0678 no caso máis elevado.

O feito de ter parella ou non resulta relevante só entre os bilingües iniciais de máis idade, cunha diminución das probabilidades de congruencia entre os que non a teñen. Neste mesmo grupo obsérvase un efecto inverso do feito de ter fillos: as probabilidades de congruencia aumentan entre quen non ten descendencia, sendo irrelevante o efecto nos outros grupos. O feito de traballar ou estar desocupado, por último, parece afectar só ós máis novos, independentemente da lingua inicial, diminuindo as probabilidades de congruencia entre os que non traballan onde a correlación parcial de 0,089 no caso máis elevado.

3. O tránsito á vida adulta plena e a congruencia entre competencia oral en galego e uso desta lingua: o papel das redes sociais

As exploracións anteriores poñen de manifesto que ningunha das variables consideradas, agás a da lingua inicial, desempeña un papel importante como predictor da congruencia; o conxunto de todas elas, sen embargo, permite predicir moi ben quen non será congruente no grupo dos castelanfalantes iniciais, especialmente entre os máis novos, e relativamente ben os que serán congruentes no grupo dos bilingües iniciais, en especial entre os de máis idade. Sen embargo, o escaso efecto de cada unha das variables por separado fai que sexa moi arriscado utilizar estas ecuacións para apoiar calquera modelo teórico no que as variables que determinan o tránsito da adolescencia á vida adulta (establecemento de relacións afectivas estables, entrada no mundo laboral e procreación) ocupen un lugar prominente polas súas hipotéticas consecuencias no uso dunha lingua minoritaria (ou minorizada). Os datos de que dispoñemos indican máis ben que a variable que máis condiciona, e que mellor predí, o uso da lingua minoritaria, suposto un nivel de competencia aceptable na mesma, é a

lingua inicial: utilizan o galego habitualmente case tódolos que o teñen como lingua inicial, e só algúns dos que aprenderon a falar primeiro en castelán: estes últimos son os que teñen para nós un maior interese.

Tendo en conta o cadro xeral que acabamos de esbozar, a cuestión básica que deberíamos intentar resolver é a seguinte: ¿por que algúns castelanfalantes iniciais, dos que as nosas ecuacións predín que non deberían usar galego, o empregan sen embargo habitualmente? A resposta a esta cuestión esixe un estudio de casos en profundidade, no que se comparen individuos de baixa probabilidade e elevada congruencia con individuos de baixa probabilidade e baixa congruencia, mantendo sempre idénticas na medida do posible as características sociodemográficas.

As nosas hipóteses apuntan cara a un papel decisivo dos cambios nas redes de interacción habituais. Obviamente, a lingua habitual é unha función da lingua falada nas situacións de interacción máis espontáneas, entre as que ocupa un lugar esencial a lingua falada cos amigos. E posto que parece absurdo que alguén cambie de lingua habitual se non cambia polo menos en parte de interlocutores habituais, podemos adianta-la hipótese de que aqueles castelanfalantes iniciais que amosan, en contra do esperado, congruencia entre competencia oral en galego e uso do mesmo o fan como resultado de cambia-las súas relacións habituais, e especialmente os seus amigos. Isto ponse ben de manifesto nos nosos datos se introducimo-la lingua falada cos amigos na ecuación de regresión correspondente ós castelanfalantes iniciais máis novos (primeira columna da táboa 12): a correlación parcial desta variable é, como era de esperar, a maior de todas (0,43 para o conxunto das categorías), e a capacidade predictiva da ecuación mellora considerablemente, en especial en relación cos congruentes, nos que pasamos do 18,76% visto anteriormente a un 73,63%; a predicción correcta dos non congruentes acada agora o 96,17%, sendo a predicción correcta por termo medio o 92,11%. Os resultados con esta variable son, de acordo coa hipótese, mellores que con calquera outra da que a lingua habitual sexa función: así, se introducimo-la lingua falada polo pai cos entrevistados, a capacidade de predicción dos congruentes só acada o 45,83%. Unha porcentaxe semellante (42,11%) obtemos se eliximo-la lingua falada pola nai cos entrevistados; bastante mellor, en cambio (62,7%) se escollémo-la lingua falada cos irmáns; e conseguimos unha mellora practicamente idéntica á obtida coa lingua falada cos amigos cando incluimo-la lingua falada cos veciños: 90,42% de predicción correcta por termo medio, correspondente ó 94,09% dos non congruentes e ó 73,70% dos congruentes. A inclusión da lingua falada no traballo ou coa parella

tamén melloran a capacidade de predicción, especialmente a última, pero o tamaño do grupo redúcese aproximadamente a unha décima parte, polo que resulta difícil sacar conclusións a partir destas dúas últimas variables.

Naturalmente, introducir na ecuación a lingua falada cos amigos, ou con calquera outro interlocutor máis ou menos habitual, é en boa medida tautolóxico; por iso só poden esperarse bos resultados desta introducción, tanto mellores canto máis habitual sexa a interacción. Todo isto vén apoiar a importancia das redes de interacción habitual na conducta lingüística, especialmente naqueles comportamentos paradoxalmente congruentes: a galeguización, aínda que miúda e discreta, tamén existe. Profundar nos itinerarios desta galeguización contra corrente esixe, como dixemos ó comezo deste traballo, un estudo específico cunha metodoloxía diferente. Abordarémolo sen máis demora nunha próxima entrega.